

Social- och hälsovårdsutskottet

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om senareläggning av ikraftträdandet för lagen om funktionshindersservice och vissa lagar som har samband med den

INLEDNING

Remiss

Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om senareläggning av ikraftträdandet för lagen om funktionshindersservice och vissa lagar som har samband med den (RP 9/2023 rd): Ärendet har remitterats till social- och hälsovårdsutskottet för betänkande och till grundlagsutskottet för utlåtande.

Utlåtande

Utlåtande har lämnats av

- grundlagsutskottet GrUU 1/2023 rd

Sakkunniga

Utskottet har hört

- regeringssekreterare Kirsi-Maria Mämlund-Laakso, social- och hälsovårdsministeriet
- specialsakkunnig Kaarina Tuokko, social- och hälsovårdsministeriet
- biträdande justitieombudsman Maija Sakslin, riksdagens justitieombudsmans kansli
- barnombudsman Elina Pekkarinen, Barnombudsmannens byrå
- äldreombudsman Päivi Topo, Äldreombudsmannens byrå
- överinspektör Emmi Hanhikoski, Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården (Valvira)
- jurist Maija Voutilainen, Institutet för hälsa och välfärd (THL)
- chefsjurist Sami Uotinen, Valfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
- specialsakkunnig Jaana Viemerö, Valfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
- sektordirektör Erkki Penttinen, Österbottens välfärdsområde
- direktör för välfärdsområdet Kirsi Varhila, Satakunta välfärdsområde
- branschdirektör Kirsi Leväpelto, Vanda och Kervo välfärdsområde
- påverkansexpert Sari Valjakka, Autismförbundet rf
- ordförande Jukka Sariola, Andningsstöd rf
- jurist Henrik Gustafsson, Invalidförbundet rf
- jurist Saara Kokko, Kehitysvammaisten Tukiliitto ry
- organisationschef Annina Heini, Tröskeln rf

Betänkande ShUB 2/2023 rd

- ledande expert Esa Iivonen, Mannerheims Barnskyddsförbund rf
- specialsakkunnig Päivi Kiiskinen, SOSTE Finlands social och hälsa rf
- verksamhetsledare Anu Uhtio, Reumaförbundet i Finland
- ordförande Sari Kokko, Handikappforum rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- finansministeriet
- diskrimineringsombudsman Kristina Stenman, Diskrimineringsombudsmannens byrå
- Norra Karelens välfärdsområde
- Servicestiftelsen för personer med utvecklingsstörning
- Heta - Henkilökohtaisten Avustajien Työnantajien Liitto ry
- Förbundet Utvecklingsstörning rf
- Muskelhandikappförbundet rf
- Finlands Neuroförbund rf
- Synskadades förbund rf
- SAMS - Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf.

PROPOSITIONEN

I propositionen föreslås ändringar i lagen om funktionshinderservice, lagen om ändring av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, lagen om ändring av socialvårdslagen, lagen om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården, lagen om ändring av 19 och 22 § i mentalvårdslagen och lagen om upphävande av 18 § 1 mom. 4 punkten i lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner. Det föreslås att ikraftträdandet skjuts upp så att alla lagar träder i kraft den 1 januari 2025 i stället för den 1 oktober 2023. Senareläggningen baserar sig på regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering, men i stället för den 1 oktober 2024 som nämns i regeringsprogrammet föreslår regeringen den 1 januari 2025 som nytt ikraftträdandedatum.

Ändringen gör det möjligt att precisera tillämpningsområdet för lagen om funktionshinderservice så som förutsätts i regeringsprogrammet genom en separat proposition som överlämnas innan lagarna träder i kraft, så att lagen om funktionshinderservice förblir en speciallag för personer med funktionsnedsättning. Detta tryggar service enligt individuella behov för personer med funktionsnedsättning och säkerställer att finansieringsprincipen iakttas i välfärdsområdena.

Propositionen hänför sig till den andra tilläggsbudgetpropositionen för 2023 och avses bli behandlad i samband med den.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft före den 1 oktober 2023.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Syftet med att senarelägga ikraftträdandet av lagen om funktionshinderservice, specialomsorgslagen och vissa i slutet av förra valperioden enhälligt antagna lagar som har samband med dessa är

Betänkande ShUB 2/2023 rd

enligt propositionsmotiven att avsätta tid för beredningen av ändringar i bestämmelserna om tillämpningsområdet för den nya lagen om funktionshindersservice (675/2023) samt för konsekvensbedömning.

Vid utskottets sakkunnigutfrågning ansåg en del av de sakkunniga att det är problematiskt att skjuta upp ikraftträdandet, eftersom den nya lagen om funktionshindersservice förbättrar servicen för personer med funktionsnedsättning och bättre uppfyller kraven i internationella människorättskonventioner, såsom FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. En del av de sakkunniga som motsatte sig att ikraftträdandet skjuts upp ansåg det nödvändigt att precisera lagens tillämpningsområde, men menade att det är möjligt och ändamålsenligt att bereda en precisering efter ikraftträdandet och erfarenheterna av tillämpningen.

Andra sakkunniga ansåg däremot att det är nödvändigt att skjuta upp ikraftträdandet för att precisera tillämpningsområdet och trygga likabehandlingen av personer med funktionsnedsättning. Dessutom ansåg en del av välfärdsområdena vid sakkunnighörandet att det är nödvändigt att skjuta upp ikraftträdandet för att välfärdsområdena ska ha tillräckligt med tid för att genomföra de lagstadgade tjänsterna för personer med funktionsnedsättning. Det bakomliggande syftet är enligt propositionsmotiven att säkerställa att tillämpningsområdet för lagen om funktionshindersservice tryggar rätten för personer med funktionsnedsättning att få den service de behöver och att finansieringsprincipen enligt 9 § i lagen om välfärdsområdenas finansiering (617/2021) iakttas i välfärdsområdena.

Lagen om tillsynen över social- och hälsovården (741/2023), som träder i kraft vid ingången av 2024, ändrar praxis för registrering av tjänster. Enligt yttrandet från Tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården kan man genom att skjuta upp ikraftträdandet av den nya lagen om funktionshindersservice säkerställa att tjänsteproducenterna behandlas lika hos tillståndsmyndigheten när alla tjänster registreras i enlighet med lagen om tillsynen över social- och hälsovården.

Sammantaget anser social- och hälsovårdsutskottet att det är motiverat att skjuta upp lagens ikraftträdande till den 1 januari 2025. Utskottet tillstyrker lagförslagen utan ändringar.

Grundlagsutskottet (GrUU 1/2023 rd, stycke 7) noterar särskilt att den gällande lagstiftningen om funktionshindersservice enligt propositionsmotiven inte fullt ut uppfyller exempelvis kraven i FN:s funktionsrättskonvention (RP 9/2023 rd, s. 15). Grundlagsutskottet noterar dessutom att FN:s kommitté för barnets rättigheter (Committee on the Rights of the Child, CRC), som övervakar konventionen om barnets rättigheter, nyligen har gett Finland rekommendationer om verkställigheten av konventionen för att främja barnets rättigheter som en del av den periodiska rapporteringen om konventionen.

Orsaker som hänför sig till 22 § i grundlagen talar således snarare för att lagen om funktionshindersservice ska träda i kraft enligt den ursprungliga tidsplanen än för att ikraftträdandet ska skjutas upp, står det i utlåtandet (stycke 9). Grundlagsutskottet påpekar dessutom att argumenten för att skjuta upp ikraftträdandet (omprövning av den bestämmelse om tillämpningsområdet som formulerats utifrån grundlagsutskottets konstitutionella anmärkningar och bristfällig konsekvensbedömning av lagarna) inte är helt oproblematiska grunder för att skjuta upp ikraftträdandet av en redan antagen lag. Grundlagsutskottet anser dock att det inte kan påvisas att det gällande rättslä-

Betänkande ShUB 2/2023 rd

get innehåller så betydande konstitutionella problem att en relativt kortvarig senareläggning av den nya lagens ikraftträdande på denna grund inte kan behandlas i vanlig lagstiftningsordning.

Service för barn och unga med funktionsnedsättning

Grundlagsutskottet fäster i sitt utlåtande (stycke 11) särskild uppmärksamhet vid ikraftträdandet av bestämmelserna om tjänster för barn och unga. I propositionen föreslås en senareläggning av bestämmelser som är viktiga för barnets rättigheter, fastän det av propositionsmotiven inte framgår att senareläggningen skulle grunda sig på en avsikt att föreslå ändringar i de särskilda bestämmelserna om tjänster för barn. Enligt grundlagsutskottets utlåtande kan senareläggningen ha en betydande inverkan på tillgodoseendet av barns och ungas rättigheter. Grundlagsutskottet anser därför att det är nödvändigt att social- och hälsovårdsutskottet utreder om de bestämmelser som påverkar barnets rättigheter kan träda i kraft vid den tidigare planerade tidpunkten för ikraftträdandet av lagen om funktionshinderservice eller vid någon annan väsentligt tidigare tidpunkt än den nu föreslagna. Också vid social- och hälsovårdsutskottets sakkunnigutfrågning ansåg en del av remissinstanserna att det är problematiskt att skjuta upp ikraftträdandet särskilt med tanke på tillgodoseendet av barnens rättigheter.

Enligt en utredning från social- och hälsovårdsministeriet är revideringen av lagstiftningen om funktionshinderservice en helhet där det inte är ändamålsenligt att låta bara en del av bestämmelserna träda i kraft innan tillämpningsområdet för den nya lagen preciseras. Den nya lagen om funktionshinderservice har enligt uppgift åtskilliga bestämmelser som enbart gäller barn, men de bestämmelser som stärker barnens rättigheter är nära kopplade till helheten och kan inte i sig avskiljas eller överföras till den gällande lagstiftningen. Enligt utredningen kan bestämmelserna om barn i den nya lagen inte heller i princip samordnas med bestämmelserna i den gällande lagen.

Innan den nya lagen om funktionshinderservice träder i kraft ordnas service för barn och unga med funktionsnedsättning i enlighet med gällande lagstiftning. De negativa konsekvenser för personer med funktionsnedsättning och deras närstående som orsakas av att ikraftträdandet skjuts upp lindras enligt propositionen och ministeriets utredning delvis av att det enligt regeringsprogrammet hösten 2023 ska inledas ett tidsbundet program där man satsar på rehabilitering och rehabiliteringstjänster avseende neuropsykologiska störningar hos barn och unga genom Folkpensionsanstaltens rehabilitering enligt prövning, tills den nya lagen om funktionshinderservice har trätt i kraft. Utskottet anser att det är nödvändigt att programmet inleds snabbt, eftersom senareläggningen av ikraftträdandet av den nya lagen fördröjer bland annat tillgången till behövliga tjänster och stöd för många barn och unga inom autism- och neurospektrumet (*Utskottets förslag till uttalande 2*).

Med beaktande av den aktuella lagens planerade ikraftträdande före den 1 oktober 2023 har utskottet inte inom ramen för den tid som står till förfogande haft möjlighet att i större utsträckning än vad som utretts av ministeriet sätta sig in i en tidigareläggning av ikraftträdandet av bestämmelserna om barn. Utskottet konstaterar att en senareläggning av den nya lagens ikraftträdande med 15 månader har större betydelse tidsmässigt i barndomen och ungdomen än i vuxenlivet. Utskottet anser det vara viktigt att social- och hälsovårdsministeriet i samband med beredningen av den nya lagen om funktionshinderservice bedömer om det är möjligt att tidigarelägga bestämmelserna om barn.

Betänkande ShUB 2/2023 rd

Avslutningsvis

Utskottet fäster i likhet med grundlagsutskottet (stycke 12) statsrådets allvarliga uppmärksamhet vid god lagstiftningssed. Regeringens proposition om att skjuta upp ikraftträdandet av lagen om funktionshindersservice lämnades ungefär en månad innan den avsågs träda i kraft. Grundlagsutskottet noterar i sitt utlåtande att det allmänt finns skäl att sträva efter konsekvens och stabilitet i lagstiftningen (GrUU 1/2017 rd, s. 4).

Social- och hälsovårdsutskottet vill se att en proposition om tillämpningsområdet för lagen om funktionshindersservice snarast lämnas till riksdagen, eftersom riksdagen måste ges den tid den behöver för att behandla propositionen och det efter att ändringarna godkänts också bör finnas en skälig och tillräcklig tid att förbereda sig för verkställigheten av lagen. Utskottet betonar också att man vid beredningen av propositionen om tillämpningsområdet särskilt bör fästa uppmärksamhet vid att likabehandlingen av personer med funktionsnedsättning tillgodoses i fråga om tillgången till behövlig service och att konsekvenserna bedöms i tillräcklig utsträckning (*Utskottets förslag till uttalanden 1 och 3*).

FÖRSLAG TILL BESLUT

Social- och hälsovårdsutskottets förslag till beslut:

Riksdagen godkänner lagförslag 1–6 i proposition RP 9/2023 rd utan ändringar.

Riksdagen godkänner tre uttalanden. (Utskottets förslag till uttalanden)

Utskottets förslag till uttalanden

1. *Riksdagen förutsätter att statsrådet vidtar åtgärder för att utveckla tillämpningsområdet för lagen om funktionshindersservice, lagens primära karaktär och exaktheten i de enskilda bestämmelserna så att alla personer med funktionsnedsättning faktiskt har tillgång till den service som de ska få.*
2. *Riksdagen förutsätter att statsrådet säkerställer tjänsterna för utsatta barn, såsom barn inom autism- och neurospektrumet.*
3. *Riksdagen förutsätter att statsrådet säkerställer tillräckliga resurser för välfärdsområdena för att trygga tjänster för personer med funktionsnedsättning enligt dessas behov.*

Betänkande ShUB 2/2023 rd

Helsingfors 20.9.2023

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Krista Kiuru sd
vice ordförande Mia Laiho saml
medlem Kim Berg sd
medlem Bella Forsgrén gröna
medlem Hilkkä Kemppi cent
medlem Terhi Koulumies saml
medlem Hanna-Leena Mattila cent
medlem Ville Merinen sd
medlem Ilmari Nurminen sd
medlem Minna Reijonen saf
medlem Anne Rintamäki saf
medlem Päivi Räsänen kd
jäsen Pia Sillanpää saf
medlem Oskari Valtola saml
medlem Henrik Wickström sv
medlem Ville Väyrynen saml
ersättare Laura Meriluoto vänst.

Sekreterare var

utskottsråd Sanna Pekkarinen
utskottsråd Harri Sintonen.

Betänkande ShUB 2/2023 rd
Reservation 1 /gröna

Reservation 1

Motivering

Regeringen föreslår ändringar i lagen om funktionshindersservice och vissa lagar som har samband med den. Lagarna antogs och stadfästes i slutet av förra valperioden. Det föreslås att ikraftträdandet skjuts upp så att alla lagar träder i kraft den 1 januari 2025 i stället för den 1 oktober 2023. Senareläggningen baserar sig på regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering, men i stället för den 1 oktober 2024 som nämns i regeringsprogrammet föreslår regeringen den 1 januari 2025 som nytt ikraftträdandedatum.

På följande grunder ställer jag mig inte bakom förslaget att senarelägga ikraftträdandet.

Det hade varit möjligt att göra behövliga ändringar i lagen om funktionshindersservice utan att skjuta upp ikraftträdandet

I propositionen beskrivs som ett alternativ att lagens ikraftträdande inte skjuts upp. Den nya lagen skulle då träda i kraft som planerat, i början av oktober 2023. Efter det skulle lagens genomförande följas upp och ändringsbehoven bedömas noggrant utifrån uppföljningen. Enligt propositionen tryggar detta alternativ bättre tillgodoseendet av de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna för personer med funktionsnedsättning, ger bästa möjlighet att följa lagens kostnadseffekter och konsekvenser för rätten för personer med funktionsnedsättning att få den service de behöver. Dessutom får man ett faktaunderlag med hjälp av vilket det blir lättare att bedöma de ändringar som behövs i lagen.

Jag anser att propositionen inte innehåller övertygande argument för att den nya lagen inte skulle kunna utvecklas medan den är i kraft, med beaktande av det som sägs ovan och det som grundlagsutskottet betonar i sitt utlåtande (GrUU 1/2023 rd), nämligen att den nya lagen förbättrar tillgodoseendet av de sociala rättigheterna för personer med funktionsnedsättning enligt 19 § 1 och 3 mom. i grundlagen jämfört med nuläget.

Skjut inte upp kraftträdandet av lagstiftning som innebär att kränkningar av de mänskliga rättigheterna upphör

Enligt utredning till utskottet är argumenten för att skjuta upp ikraftträdandet av den nya lagen problematiska med tanke på grundlagen och Finlands internationella människorättsförpliktelser. Propositionen är också motstridig därför att den berör en hel del aspekter på konstitutionen och de internationella människorättskonventionerna som snarare talar mot än för den föreslagna senareläggningen.

Den föreslagna senareläggningen innebär i praktiken att funktionshindersservicen fram till ingången av 2025 kommer ordnas på basis av föråldrad och delvis bristfällig lagstiftning. Den gällande lagstiftningen om funktionshindersservice uppfyller nämligen inte fullt ut kraven i grundlagen eller i FN:s funktionsrättskonvention. Grundlagsutskottet noterar särskilt i sitt utlåtande (GrUU 1/2023 rd) att FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning i sitt

Betänkande ShUB 2/2023 rd

Reservation 1 /gröna

avgörande i ett enskilt klagomål (S.K. mot Finland (nr 46/2018)) ansett att Finland hade brutit mot artikel 19 (rätten att leva självständigt och delta i samhället) och artikel 5 (jämlighet och icke-diskriminering) i funktionsrättskonventionen. Utifrån Tuomas Ojanens utlåtande till grundlagsutskottet är det för sin del klart att den lag om funktionshinderservice som antogs och stadfästes i slutet av förra valperioden däremot uppfyller kraven i grundlagen och konventionen.

Regeringen föreslår alltså i praktiken senareläggning av ikraftträdandet av bestämmelser som avhjälpel en påvisad kränkning av de mänskliga rättigheterna. Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande (GrUU 1/2023 rd) att detta dock inte utgör något absolut konstitutionellt hinder för att godkänna propositionen. Trots grundlagsutskottets ståndpunkt anser jag dock att staten alltid bör vidta åtgärder för att utan dröjsmål sätta stopp för de kränkningar av de mänskliga rättigheterna som konstaterats av människorättskonventionernas övervakningsorgan. Jag anser att motiveringen i propositionen (omprövning av tillämpningsområdet för den nya lagen om funktionshinderservice på grund av bristfälliga konsekvensbedömningar) inte kan berättiga staten att fortsätta med en kränkning av de mänskliga rättigheterna som staten med tanke på sina skyldigheter i fråga om de mänskliga rättigheterna omedelbart bör upphöra med.

Ikraftträdandet av lagstiftning som tryggar barnets rättigheter får inte skjutas upp

Senareläggningen av ikraftträdandet av den nya lagen om funktionshinderservice motiveras med behovet av att reservera tid för att revidera vissa bestämmelser i lagen. Av propositionen och regeringsprogrammet för statsminister Petteri Orpos regering framgår det dock inte att avsikten är att i den fortsatta beredningen på något sätt ändra de bestämmelser som syftar till att tillförsäkra barn med funktionsnedsättning rätt till den service de behöver. Trots detta skjuts också ikraftträdandet av dessa viktiga reformer upp.

Propositionen fäster mycket liten uppmärksamhet vid att den nuvarande lagstiftningen inte till alla delar tryggar barnets rättigheter enligt grundlagen, FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och FN:s konvention om barnets rättigheter. Den gällande lagstiftningen innehåller brister bland annat i fråga om barnets rätt att påverka angelägenheter som gäller barnet självt och barnets rätt att få den funktionshinderservice som hen behöver. Av barnombudsmannens yttrande framgår att FN:s kommitté för barnets rättigheter i sina färskas slutsatser till finska staten har rekommenderat flera åtgärder för att stärka bland annat rätten för barn med funktionsnedsättning att få allmän undervisning, bli hörda och integrerade socialt samt minska antalet placeringar på institutioner. Bestämmelserna i den nya lagen om funktionshinderservice bidrar till att stärka rättigheterna och ställningen för barn med funktionsnedsättning i enlighet med dessa rekommendationer. Att skjuta upp ikraftträdandet av den nya lagen innebär således att ikraftträdandet av den lagstiftning som tillgodoser barnets rättigheter skjuts upp utan att det i propositionen har lagts fram ordentliga argument för detta.

Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande (GrUU 1/2023 rd) att det är nödvändigt att social- och hälsovårdsutskottet utreder om de bestämmelser som påverkar barnets rättigheter kan träda i kraft vid den ursprungliga planerade tidpunkten för ikraftträdandet av lagen om funktionshinderservice eller vid någon annan väsentligt tidigare tidpunkt än den som föreslås i propositionen. I social- och hälsovårdsutskottet hördes social- och hälsovårdsministeriet, som uppgav att revideringen av lagstiftningen om funktionshinderservice är en helhet där det inte är ändamålsenligt att låta bara

Betänkande ShUB 2/2023 rd

Reservation 1 /gröna

en del av bestämmelserna träda i kraft innan tillämpningsområdet för den nya lagen preciseras. Det är inte möjligt att separera en del av bestämmelserna i lagen så att de träder i kraft innan man gör ändringar i tillämpningsområdet, ansåg ministeriet.

Det som står i ministeriets bemötande motsvarar inte till alla delar den åsikt som framförts av de sakkunniga som social- och hälsovårdsutskottet hört. Enligt en sakkunnigutredning till utskottet kan många sådana bestämmelser som tryggar ställningen för barn och unga med funktionsnedsättning och som ingår i den nya lagen men inte i den gällande lagen sättas i kraft vid den ursprungliga tidpunkten för ikraftträdandet av den nya lagen, trots att ikraftträdandet av vissa andra bestämmelser i den nya lagen senareläggs. Till exempel 18–21 § i den nya lagen kan sättas i kraft omedelbart för att trygga barnets rättigheter, även om ikraftträdandet i övrigt skjuts upp.

Senareläggningen kan inte motiveras med finansieringsprincipen

Enligt regeringsprogrammet får de årliga kostnadseffekterna för hela reformen jämfört med nu läget vara högst 100 miljoner euro. Syftet med senareläggningen av ikraftträdandet är enligt propositionen att finansiera reformen av välfärdsområdena. Välfärdsområdenas verksamhet baserar sig i väsentlig grad på statlig finansiering, som också förverkligandet av finansieringsprincipen är beroende av. Staten ska bevilja välfärdsområdena tillräcklig finansiering för att de ska kunna fullgöra sina lagstadgade skyldigheter att tillhandahålla tjänster.

Finansieringen ska ligga i linje med skyldigheterna att tillhandahålla tjänster — och motsvarande rättigheter för klienterna — och inte med finansieringen av skyldigheterna att tillhandahålla tjänster. Finansieringsprincipen förutsätter att staten garanterar den finansiering som välfärdsstatens lagstadgade uppgifter förutsätter. Regeringen måste för sin del säkerställa att finansieringsprincipen iaktas, och den kan inte motivera lagändringen med att finansieringsprincipen inte annars realiseras.

Lagens tillämpningsområde, företräde och exakthet i regleringen

I sina utlåtanden (GrUU 79/2022 rd och GrUU 100/2022 rd) om det lagstiftningspaket som nu ska senareläggas noterade grundlagsutskottet att den föreslagna regleringen var så vag att innehållet i tjänsterna, förutsättningarna för att få tjänsterna och kretsen av dem som har rätt till tjänsterna inte entydigt framgick av lagen. Social- och hälsovårdsutskottet gjorde åtskilliga preciseringar och kompletteringar utifrån grundlagsutskottets utlåtanden i syfte att skriva in subjektiva rättigheter så att lagen de facto vid tillämpningen av den i välfärdsområdena tillförsäkrar alla personer med funktionsnedsättning den funktionshindersservice de behöver.

Vid social- och hälsovårdsutskottets sakkunnigutfrågning har vissa funktionshindersorganisationer och justitieombudsmannen dock framfört att den lagstiftning som nu skjuts upp behöver preciseras ytterligare. Justitieombudsmannen fäste uppmärksamhet vid att lagen om funktionshinderservice inte innehåller några tydliga bestämmelser om lagens tillämpningsområde, personkrets, förutsättningarna för att få service eller lagens förhållande till annan lagstiftning. Vissa organisationer påpekade att det i lagen inte tillräckligt exakt har skrivits in sådana tjänster som är viktiga exempelvis för rörelsehindrade och personer med sensoriska funktionsnedsättningar. Vid sakkunnighörandena påpekades det också att lagen saknar till exempel bestämmelser om samord-

Betänkande ShUB 2/2023 rd

Reservation 1 /gröna

ning med annan lagstiftning, vilket gör det oklart bland annat om lagen inom sitt tillämpningsområde åsidosätter den allmänna lagstiftningen om socialvård och om den lag som tryggar bästa service alltid ska tillämpas när service beviljas en person med funktionsnedsättning.

Jag anser att beredningen av dessa eventuella ändringar som lyftes fram vid sakkunnigutfrågningarna är motiverad, även om detta argument inte kan motivera en senareläggning av ikraftträdandet. Ändringarna kunde ha gjorts medan lagen var i kraft.

Utgångspunkten för beredningen av ändringar i lagen

Lagen om funktionshindersservice tillämpas på grupper med mycket olika servicebehov. Social- och hälsovårdsutskottet har i samband med behandlingen av den betonat att lagens syfte är att främja likabehandling och lika rättigheter för personer med funktionsnedsättning oberoende av funktionsnedsättningens art och personens boningsort. Främjandet av likabehandling innebär dock inte att personer med funktionsnedsättning ska behandlas som en homogen grupp. Lagstiftningen om funktionshindersservice ska vara så heltäckande och exakt att den ger alla grupper med funktionsnedsättning tillgång till de tjänster de behöver.

Utgångspunkten för beredningen av ändringarna bör vara att möjligheterna för personer med funktionsnedsättning till ett vanligt, normalt liv garanteras på lika villkor i förhållande till personer utan funktionsnedsättning inom livets alla delområden, såsom arbetslivet, familjelivet, delaktigheten i samhället och möjligheterna till politisk aktivitet. Grundlagsutskottet påpekar (GrUU 79/2022 rd) att det till exempel inte nödvändigtvis är problematiskt att göra skillnad mellan exempelvis tjänster för personer i arbetsför ålder och för personer som passerat arbetsför ålder, förutsatt att det finns en godtagbar grund för skillnaderna. Grundlagsutskottets ståndpunkt ska enligt min mening tolkas så att serviceutbudet kan delas upp för olika grupper med funktionsnedsättning om detta grundar sig på godtagbara samhällspolitiska mål och inte äventyrar tillgången till de tjänster som personer med funktionsnedsättning behöver i sitt normala liv. Uppdelningen kan dock inte grunda sig på sparbeting och kan inte genomföras exempelvis i form av en kategorisk åldersgräns.

Produktionen av tjänster för personer med funktionsnedsättning har redan under den nuvarande lagens giltighetstid varit förknippad med många problem. Tillgången till service som enligt lag är en subjektiv rättighet och som beviljats personer med funktionsnedsättning har försvårats av att det finns knappt om arbetskraft och tjänsteproducenter. Därför kan till exempel delaktigheten i arbetslivet riskeras bland personer med funktionsnedsättning som i och för sig är fullt kapabla att arbeta men som behöver rikligt med personlig assistans och färdtjänst. När ändringar i lagen om funktionshindersservice bereds bör man fästa uppmärksamhet vid denna typ av frågor när det gäller det faktiska tillgodoseendet av rättigheterna.

Förslag

Jag föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen och

Betänkande ShUB 2/2023 rd
Reservation 1 /gröna

att riksdagen godkänner två uttalanden. (*Reservationens förslag till uttalanden*)

Reservationens förslag till uttalanden

1. Riksdagen förutsätter att statsrådet vidtar åtgärder för att omedelbart lämna riksdagen en proposition för att de bestämmelser som är viktiga med tanke på barnets rättigheter genast ska sättas i kraft i den i slutet av förra valperioden antagna och stadfästa lagen om funktionshinderservice och vissa lagar som har samband med den.

2. Riksdagen förutsätter att statsrådet vidtar åtgärder för att omedelbart lämna riksdagen en proposition för att genast sätta i kraft den i slutet av förra valperioden antagna och stadfästa lagen om funktionshinderservice och vissa lagar som har samband med den, så att de kränkningar av de mänskliga rättigheterna som konstaterats i avgörandet av FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning i fallet S.K. mot Finland upphör.

Helsingfors 20.9.2023

Bella Forsgrén gröna

Betänkande ShUB 2/2023 rd
Reservation 2 /sd, vänst

Reservation 2

Motivering

”Den gällande lagstiftningen om funktionshindersservice uppfyller inte helt kraven i grundlagen eller i FN:s funktionshinderkonvention”, står det i propositionen (RP 9/2023 rd). Det är just av denna anledning som riksdagen våren 2023 utifrån en grundlig beredning har antagit en ny lag om funktionshindersservice (RP 191/2022 rd). Regeringen vill nu skjuta upp ikraftträdandet av lagen och fortsätta med nuläget, som strider mot kraven i grundlagen och FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Dessutom har FN:s kommitté för barnets rättigheter (Committee on the Rights of the Child, CRC), som övervakar konventionen om barnets rättigheter, nyligen gett Finland rekommendationer om verkställigheten av konventionen för att främja barnets rättigheter som en del av den periodiska rapporteringen om konventionen.

Orsaker som hänför sig till 22 § i grundlagen talar således snarare för att lagen om funktionshindersservice ska träda i kraft enligt den ursprungliga tidsplanen än för att ikraftträdandet ska skjutas upp, anser grundlagsutskottet i sitt utlåtande till social- och hälsovårdsutskottet.

Trots detta vill regeringspartierna fortsätta att ordna service för personer med funktionsnedsättning med stöd av den gamla lagen om service och stöd på grund av handikapp och lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda. Trots att regeringen i sin proposition konstaterar att den gällande lagstiftningen om funktionshindersservice dessutom är föråldrad och delvis bristfällig.

Den nya lagen om funktionshindersservice, som har utarbetats med grundlagsutskottets medverkan och enhälligt antagits i riksdagen i mars 2023, skulle ha motsvarat kraven i grundlagen och uppfyllt kraven i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Viktigast av allt, den skulle ha infriat de förväntningar som nu funnits i 20 år på att lagarna om funktionshindersservice ska ses över och likabehandling av personer med funktionsnedsättning garanteras oberoende av diagnos och i enlighet med behoven. Enligt sakkunnigbedömningar har det genom antagandet och stadfästelsen av lagen skapats rättigheter för personer som omfattas av lagens tillämpningsområde, trots att de lagar som nu föreslås bli senarelagda inte har trätt i kraft och således ännu inte har tillämpats. Dröjsmålet med att införa dessa rättigheter försämrar tillgodoseendet av personernas grundläggande fri- och rättigheter.

En senareläggning av lagen påverkar nu särskilt kraftigt villkoren för de personer med funktionsnedsättning som för närvarande hamnar utanför funktionshindersservicen och till exempel för barn med funktionsnedsättning, om vars tjänster och rättigheter det föreskrivs betydligt mer heltäckande än tidigare i den nya lagen om funktionshindersservice till exempel i fråga om boende och kortvarig omsorg.

Betänkande ShUB 2/2023 rd

Reservation 2 /sd, vänst

Nu skjuts ikraftträdandet av lagen upp till ingången av 2025 och samtidigt börjar man ändra innehållet i den redan antagna lagen i en stramare ekonomisk ram än tidigare. Vi godkänner inte regeringens förslag och föreslår att det förkastas.

Personlig assistans och särskilt stöd för delaktigheten

I den nya lagen som nu föreslås bli senarelagd lyftes tjänsterna för personer med svår funktionsnedsättning upp på den nivå som de internationella människorättskonventionerna kräver. Syftet med lagen var bland annat att reagera på avgörandet av FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning den 7 april 2022 i ärendet S.K. mot Finland (nr 46/2018) om beviljande av personlig assistans i en utvecklingsstörd persons egen bostad. Kommittén ansåg i sitt avgörande att Finland hade brutit mot artikel 19 (rätten att leva självständigt och delta i samhället) och artikel 5 (jämlighet och icke-diskriminering) i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Kommittén ansåg bland annat att det var problematiskt att den personliga assistans som klaganden hade begärt och som hade gjort det möjligt för klaganden att bo självständigt förvägrades på grund av att personen inte ansågs kunna uttrycka sin vilja. Lagstiftningen skulle till denna del ha harmoniserats med funktionsrättskonventionen genom att den nya lagen om funktionshinderservice trädde i kraft. Regeringspartierna var dock inte beredda att göra detta. Vi förutsätter att regeringen reserverar tillräckliga resurser för att genomföra personlig assistans och säkerställer att rättigheterna till personlig assistans för personer med funktionsnedsättning faktiskt tillgodoses i enlighet med internationella åtaganden om mänskliga rättigheter.

Rättigheterna för barn och unga

Regeringen föreslår att ikraftträdandet av bestämmelser som är viktiga med tanke på barnets rättigheter ska senareläggas utan att närmare motivera orsaken till detta. Orsaken är inte en avsikt att föreslå ändringar i de särskilda bestämmelserna om tjänsterna för barn, åtminstone inte enligt den nya beredning som mycket ytligt relateras i propositionen. Grundlagsutskottet anser i sitt utlåtande att det är nödvändigt att social- och hälsovårdsutskottet utreder om en reglering som avsevärt påverkar barns och ungas rättigheter kan träda i kraft den 1 oktober 2023 som planerat eller väsentligt tidigare än den nu föreslagna tidsfristen, den 1 januari 2025. Utskottet har dock inte fått någon närmare utredning än en hänvisning till att lagstiftningen bildar en helhet. FN:s kommitté för barnets rättigheter har nyligen gett Finland rekommendationer om genomförandet av konventionen för att främja barnets rättigheter. I rekommendationerna fäster kommittén uppmärksamhet vid rättigheterna för barn med funktionsnedsättning, särskilt främjandet av inkluderande undervisning, dess resurser och genomförande samt stöd till barn och lärare, delaktighet i samhället för barn med funktionsnedsättning och möjligheter till informerat beslutsfattande. Dessutom behandlas frågan om långvarig institutionsvård av utvecklingsstörda barn.

Den nya lagen om funktionshinderservice, som nu föreslås bli senarelagd, innehåller mycket bredare bestämmelser om barnens rättigheter. Det hade behövts en mer ingående utredning av genomförandet av dessa paragrafer enligt den ursprungliga tidsplanen eller betydligt tidigare än den 1 januari 2025. Vi anser att den utredning som utskottet fått i detta avseende inte är tillräcklig och att den tidsbrist som nämns som motivering i betänkandet enligt vår mening inte är en giltig motivering till att de grundläggande rättigheterna åsidosätts.

Betänkande ShUB 2/2023 rd
Reservation 2 /sd, vänst

Regeringens separata temporära program, där man satsar på rehabilitering och rehabiliterings-tjänster för neuropsykologiska störningar hos barn och unga genom Folkpensionsanstaltens rehabilitering enligt prövning tills den nya lagen har trätt i kraft, är enligt vår mening viktigt. Men det bör noteras att det inte över huvud taget räcker till för att kompensera för den försämring som regeringen nu föreslår för ett stort antal personer med funktionsnedsättning.

Det är nödvändigt att social- och hälsovårdsministeriet genast utreder om bestämmelserna om barn i den nya lagen om funktionshinderservice kan träda i kraft tidigare än den 1 januari 2025 och att ministeriet så snart som möjligt lämnar behövliga författningsändringar till riksdagen för behandling. Vi förutsätter att regeringen ser till att barnens rättigheter tillgodoses de facto och med iakttagande av internationella människorättsåtaganden. Vi gör ett uttalande i frågan. (*Reservationens förslag till uttalanden*)

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen och

att riksdagen godkänner två uttalanden. (*Reservationens förslag till uttalanden*)

Reservationens förslag till uttalanden

1. Riksdagen förutsätter att regeringen vidtar åtgärder för att omedelbart lämna riksdagen en proposition för att de bestämmelser som är viktiga med tanke på barnets rättigheter genast ska sättas i kraft i den i slutet av förra valperioden antagna och stadfästa lagen om funktionshinderservice och vissa lagar som har samband med den.

2. Riksdagen förutsätter att social- och hälsovårdsministeriet utreder om bestämmelserna om barn i den nya lagen om funktionshinderservice kan träda i kraft tidigare än den 1 januari 2025 och att ministeriet så snart som möjligt lämnar behövliga författningsändringar till riksdagen för behandling.

Helsingfors 20.9.2023

Krista Kiuru sd
Laura Meriluoto vänst
Ilmari Nurminen sd
Kim Berg sd
Ville Merinen sd

Betänkande ShUB 2/2023 rd
Reservation 3 /cent

Reservation 3

Motivering

I proposition RP 9/2023 föreslås det att ikraftträdandet av lagen om funktionshindersservice, som träder i kraft den 1 oktober 2023, skjuts fram så att lagarna träder i kraft den 1 januari 2025. I propositionen föreslås ändringar i lagen om funktionshindersservice, lagen om ändring av lagen angående specialomsorger om utvecklingsstörda, lagen om ändring av socialvårdslagen, lagen om ändring av lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården, lagen om ändring av 19 och 22 § i mentalvårdslagen och lagen om upphävande av 18 § 1 mom. 4 punkten i lagen om Folkpensionsanstaltens rehabiliteringsförmåner och rehabiliteringspenningförmåner.

Propositionen baserar sig på regeringsprogrammet för Petteri Orpos regering. Enligt propositionen gör senareläggningen av ikraftträdandet det möjligt att precisera tillämpningsområdet på det sätt som förutsätts i regeringsprogrammet.

Lagen antogs enhälligt i riksdagen i slutet av föregående valperiod i enlighet med social- och hälsovårdsutskottets betänkande (ShUB 52/2022 rd). Alla nuvarande regeringspartier godkände lagförslaget för ett halvt år sedan.

Social- och hälsovårdsutskottet föreslog flera ändringar som preciserade och förtydligade bestämmelserna. I propositionen beskrivs bland annat osäkerheten kring kostnadseffekterna av slopandet av åldersavgränsningen, som fanns bland de ändringar som gjordes i riksdagen. Social- och hälsovårdsutskottet slopade den åldersavgränsning som ingick i lagförslaget utifrån grundlagsutskottets utlåtande. Grundlagsutskottet konstaterade i sitt utlåtande (GrUU 79/2022 rd) att åldersavgränsningen, formulerad och motiverad på det sätt som regeringen föreslog, kunde bli problematisk med tanke på funktionsrättskonventionen, och det hade inte lagts fram tillräckliga godtagbara grunder för den. Slopandet av avgränsningen var en förutsättning för att lagen skulle kunna stiftas i vanlig lagstiftningsordning.

Centern anser det vara viktigt att den lag om funktionshindersservice som enhälligt godkändes i riksdagen under förra valperioden träder i kraft som planerat den 1 oktober 2023. Vi föreslår därför att lagförslaget förkastas. Lagen har beretts under flera valperioder. Om ikraftträdandet skjuts upp försvagar det villkoren och de grundläggande fri- och rättigheterna för personer med funktionsnedsättning och är inte mänskligt för dem. Det är uppenbart också utifrån sakkunnigutfrågningen.

Personer med funktionsnedsättning har i enlighet med grundlagen rätt till delaktighet på lika villkor och ett så jämlikt liv som möjligt. De bör få de tjänster som behövs för detta. Begränsningen av servicen för personer med funktionsnedsättning och försämringen av likabehandlingen kan inte motiveras med kostnadsökningar och behovet att dämpa dem.

Många välfärdsområden har uttryckt oro över om finansieringen ska räcka till. Utöver att finansieringen är otillräcklig försvårar de snabba ändringarna i lagstiftningen och den plötsliga, oför-

Betänkande ShUB 2/2023 rd
Reservation 3 /cent

utsedda senareläggningen avsevärt planeringen och ordnandet av tjänsterna i välfärdsområdena. Regeringens tidsplan för senareläggningen är oskälig ur välfärdsområdenas synvinkel.

Det är möjligt att göra en bedömning av lagen på sedvanligt sätt också efter det att lagen har trätt i kraft. Om det efter lagens ikraftträdande konstateras problem med tillämpningen, kan regeringen lämna en ny proposition till riksdagen och föreslå ändringar i bestämmelserna.

Förslag

Vi föreslår

att riksdagen förkastar lagförslagen och

att riksdagen godkänner ett uttalande. (*Reservationens förslag till uttalande*)

Reservationens förslag till uttalande

1. Riksdagen förutsätter att statsrådet säkerställer tjänsterna för utsatta barn, såsom barn inom autism- och neurospektrumet, från och med den 1 oktober 2023.

Helsingfors 20.9.2023

Hilkka Kemppi cent

Hanna-Leena Mattila cent